

Modül (öneri) No	225
Öğrenme Alanı (Temel konu)	Ahlak
Modül (Alt konu)	Sıratü'l Müstakîm (Dengede Olmak-Vasata Ulaşmak)
Öğrenme Çıktıları (Amaçlar)	- İnsanda bulunan üç temel kuvveti (Şehaviye, Gadabiye, Akliye) ve bunların fitri amaçlarını tanımlar. - Her bir kuvvetin ifrat (aşırı), tefrit (yetersiz) ve vasat (denge) mertebelerini analiz eder. - Sırat-ı müstakîmin; hikmet, iffet ve şecaatin birleşmesinden doğan "adalet" olduğunu kavrar. - Sünnet-i Seniyye'nin her hareketinde bu dengeyi (itidali) rehber edindiğini idrak eder.
Süre	40 dk.
Seviye	Seviye-3
Yöntem ve Teknik-Etkinlik	Düşün-Eşleş-Paylaş: Öğrencilerin önce bireysel düşünmesi, sonra eşleşerek fikirlerini olgunlaştırması ve sınıfla paylaşmasıdır. Kavram Haritası: Ruhun üç kuvvetini ve bunlara bağlı dokuz mertebeyi (ifrat-tefrit-vasat) görselleştirerek aralarındaki ilişkiyi kurma yöntemidir.
Materyal ve Teknoloji	
İşleniş/Öğrenme-öğretme süreci	Giriş: Fıtratın Sınırı (Düşün-Eşleş-Paylaş) - Derse; "Sırat-ı müstakîm nedir?" sorusuyla başlanır. Düşün (2 dk): Her öğrenci kendi tanımını not eder. Eşleş (3 dk): Yanındaki arkadaşıyla fikirlerini birleştirir. Paylaş (5 dk): Sınıfa ortak sonuçlar sunulur. "Şeriatça bir sınır tayin edilmişse de fıtraten edilmemiş" olması gerçeği üzerinde durulur. Gelişme: Üç Kuvve ve Adalet Noktası (Kavram Haritası) - Sınıf 3 ana gruba ayrılır. Her gruba bir kuvvet verilir: Kuvve-i Şehaviye, Kuvve-i Gadabiye, Kuvve-i Akliye. - Gruplar, kendi kuvvetlerinin ifrat ve tefrit (zulüm) ile vasat (adl) mertebelerini metinden analiz eder.

	• Uygulama: Analizler sonucunda tahtada büyük bir kavram haritası oluşturulur. • Harita İçeriği: ○ Akliye: Gabâvet (tefrit)- Hikmet (vasat)- Cerbeze (ifrat). ○ Gadabiye: Cebanet (tefrit)- Şecaat (vasat)- Tehevvür (ifrat). ○ Şehevîye: Humud (tefrit)- İffet (vasat)- Fücür (ifrat). • Sonuç: En Büyük Model (Anlatım) • Resul-i Ekrem'in (asm) "Emrolunduğun gibi dosdoğru ol" emrine tam uyarak her hareketinde itidalî nasıl koruduğu anlatılır.
Ölçme ve Değerlendirme	• Metin Uygunluk Testi: Öğrencilerin etkinlikte hazırladığı tanımlar, Risale-i Nur'daki asıl metinlerle (İşaretü'l İ'caz ve 11. Lem'a) karşılaştırılır. • Boşluk Doldurma: "Hakkı hak bilip imtisal etmek, bâtılı bâtıl bilip içtinap etmek mertebesidir." (Hikmet) gibi boşluklar doldurulur. • Vaka Analizi: Güncel bir olay (Örn: Haksızlık karşısında verilen tepki) sunulur. Öğrencilerden bu tepkiyi Cebanet, Şecaat veya Tehevvür sınıflarından birine dahil etmeleri istenir.
İlişkili metinler	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ¹ الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ² Sırat-ı müstakim şecaat, iffet, hikmetin mezcinden ve hülâsasından hasıl olan adl ve adalete işaretir. Şöyle ki: Tagayyür, inkılâp ve felâketlere mâruz ve muhtaç şu insan bedeninde iskân edilen ruhun yaşayabilmesi için üç kuvvet ihdas edilmiştir. Bu kuvvetlerin, Birincisi, menfaatleri celp ve cezb için kuvve-i şehevîye-i behimiye, İkincisi, zararlı şeyleri def için kuvve-i sebuiye-i gadabiye, Üçüncüsü, nef ve zararı, iyi ve kötüyü birbirinden temyiz için kuvve-i akliye-i melekiyedir.

¹ Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

² Dosdoğru yol (Fatiha Suresi: 6.)

Lâkin, insandaki bu kuvvetlere, şeriatça bir had ve bir nihayet tayin edilmişse de, fitraten tayin edilmemiş olduğundan, bu kuvvetlerin herbirisi, tefrit, vasat, ifratnamıyla üç mertebeye ayrılırlar.

Meselâ, kuvve-i şehviyenin tefrit mertebesi humuddur ki, ne helâle ve ne de harama şehveti, iştihası yoktur. İfrat mertebesi fücurdur ki, namusları ve ırzları pâyimal etmek iştihasında olur. Vasat mertebesi ise iffettir ki, helâline şehveti var, harama yoktur.

İhtar: Kuvve-i şehviyenin yemek, içmek, uyumak ve konuşmak gibi fûruatında da bu üç mertebe mevcuttur. Ve keza, kuvve-i gadabiyenin tefrit mertebesi, cebanettir ki korkulmayan şeylerden bile korkar. İfrat mertebesi tehevürdür ki, ne maddî ve ne mânevî hiçbir şeyden korkmaz. Bütün istibdadlar, tahakkümler, zulümler bu mertebenin mahsulüdür. Vasat mertebesi ise şecaattir ki, hukuk-u diniye ve dünyeviyesi için canını feda eder, meşru olmayan şeylere karışmaz.

İhtar: Bu kuvve-i gadabiyenin fûruatında da şu üç mertebenin yeri vardır.

Ve keza, kuvve-i akliyenin tefrit mertebesi gabâvettir ki, hiçbir şeyden haberi olmaz. İfrat mertebesi cerbezendir ki, hakkı bâtil, bâtili hak suretinde gösterecek kadar aldatıcı bir zekâyâ malik olur. Vasat mertebesi ise hikmettir ki, hakkı hak bilir, imtisal eder; bâtili bâtil bilir, içtinap eder.

وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا³

İhtar: Bu kuvvetin şu üç mertebeye inkısamı gibi, fûruatı da o üç mertebeyi hâvidir. Meselâ, halk-ı ef'âl meselesinde Cebr mezhebi ifrattır ki, bütün bütün insanı mahrum eder. İtızal mezhebi de tefrittir ki, tesiri insana verir. Ehl-i Sünnet mezhebi vasattır. Çünkü bu mezhep, beyne-beynedir ki, o fiillerin bidayetini irade-i cüz'iyeye, nihayetini irade-i külliye veriyor. Ve keza, itikadda da tatil ifrattır, teşbih tefrittir, tevhid vasattır.

Hülâsa: Şu dokuz mertebenin altısı zulümdür, üçü adl ve adalettir. Sırat-ı müstakimden murad, şu üç mertebedir. (İşârâtü'l- İ'câz, Yeni Asya Neşriyat, Eylül-2024, s. 39-40)

Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm hilkaten en mutedil bir vaziyette ve en mükemmel bir surette halk edildiğinden, harekât ve sekenâtı itidal ve istikamet üzerine gitmiştir. Siyer-i Seniyyesi kat'î bir surette gösterir ki, her hareketinde istikamet ve itidal üzere gitmiş, ifrat ve tefritten

³ Kime hikmet verilmişse, işte ona pek çok hayır verilmiştir. (Bakara Suresi: 269.)

içtinap etmiştir.

Evet, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm,

فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ⁴

emrini tamamıyla imtisal ettiği için, bütün ef'al ve akval ve ahvâlinde istikamet, kat'î bir surette görünüyor.

Meselâ kuvve-i aklıyenin fesat ve zulmeti

hükmündeki ifrat ve tefriti

olan gabâvet ve cerbezeden müberrâ olarak, hadd-i

vasat ve medar-ı istikamet olan hikmet noktasında kuvve-i

akliyesi daima hareket ettiği gibi; kuvve-i gadabiyenin fesadı

ve ifrat ve tefriti olan korkaklık ve tehevürden münezzeh

olarak, kuvve-i gadabiyenin medar-ı istikameti ve hadd-i

vasatı olan şecaat-i kudsiye ile kuvve-i gadabiyesi hareket

etmekle beraber; kuvve-i şehviyenin fesadı ve ifrat ve tefriti

olan humud ve fücürdan musaffâ olarak, o kuvvenin medar-ı

istikameti olan iffette, kuvve-i şehviyesi daima iffeti, âzamî

mâsumiyet derecesinde rehber ittihaz etmiştir.

(Lem'alar, Yeni Asya Neşriyat, Eylül-2024, s. 140)

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ⁵
وَأَخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ⁶

⁴ Emrolunduğun gibi dosdoğru ol. (Hûd Suresi: 112.)

⁵ Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur. Sen herşeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın (Bakara Suresi: 32.)

⁶ Duaları şu sözlerle sona erer: “Ezelden ebede kadar her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet, Âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur” (Yunus Suresi: 10.)